

CZU: 336.5:342.7:008(478)"2019/2022"

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7310225>

ANALIZA CHELTUIELILOR PUBLICE ALOCATE PENTRU SECTORUL „CULTURĂ, SPORT, TINERET, CULTE ȘI ODIHNĂ” ÎN PERIOADA ANILOR 2019-2022 PRIN PRISMA RESPECTĂRII DREPTULUI CULTURAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Irina ȘCHIOPU

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”

„Cultura” este cea care caracterizează o națiune din punctul de vedere al avuției naționale spirituale și generează progres și dezvoltare în orice domeniu de activitate, precum: social, economic, juridic, tehnologic, informațional etc.; tot ea reprezintă acea „forță motrice” ce produce schimbare atât la nivel național, cât și internațional. În acest sens, autorul prezintă în acest articol un studiu realizat cu privire la modul de valorificare a sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Republica Moldova, realizând o analiză amplă cu privire la modul de alocare și repartizare financiară a cheltuielilor publice pentru domeniul respectiv în Produsul Intern Brut și în Bugetul Public Național.

Cuvinte-cheie: *cheltuieli publice, cultură, finanțare, drept cultural, drepturile omului, Produs Intern Brut, Buget Public Național etc.*

ANALYSIS OF PUBLIC EXPENDITURE ALLOCATED FOR THE "CULTURE, SPORTS, YOUTH, CULTS AND REST" SECTOR IN THE PERIOD OF 2019-2022 FROM THE PRISM OF RESPECTING CULTURAL RIGHTS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

"Culture" is the one that characterizes a nation in terms of national spiritual wealth and generates progress and development in any field of activity, such as: social, economic, legal, technological, informational, etc.; it is also that "driving force" that produces change both nationally and internationally. In this respect, the author, in this article, presents a study on how to capitalize on the sector "Culture, sports, youth, cults and rest" in the Republic of Moldova, carrying out an ample analysis on the way of allocating and financial distribution of public expenditures for the respective field in the Gross Domestic Product and in the National Public Budget.

Keywords: *public spending, culture, financing, cultural law, human rights, Gross Domestic Product, National Public Budget etc.*

Introducere

„Cultura” este cheia succesului ce produce schimbare în evoluția oricărei națiuni. Cultura reprezintă o armonizare a cunoștințelor omului, convingerilor și normelor sociale ce sunt adoptate și transmise ulterior viitoarelor generații. Aceasta reprezintă principalul factor de socializare care reglementează diverse sfere ale interacțiunii între oameni, începând cu comunicarea de zi de zi și până la funcționarea economiei mondiale [1, 2].

Așadar, pe lângă faptul că „cultura” reprezintă „un refugiu al sufletului”, „un repaus de la rutina vieții”, aceasta reprezintă și principalul „flagel” al revoluției tehnico-științifice ce produce transformări radicale ale condițiilor materiale și ale modului de viață al oamenilor, în special al celor din țările industrial dezvoltate. În ultimile decenii un rol semnificativ pentru dezvoltarea culturii l-a avut evoluția informațională. Astfel, inovațiile din domeniul tehnic, cum ar fi: televiziunea, presa, cinematograful, poșta electronică etc., oferă posibilitatea unei circulații rapide a informației și o pătrundere profundă în diferite domenii sociale, economice, culturale ale vieții. Odată cu progresul și apariția noilor valori culturale, cu mutațiile profunde ale vieții spirituale, acestea au generat și posibilitatea practicării diverselor forme de activitate. Bunăoară, un nou salt se înregistrează în domeniul învățământului, deoarece apare o tendință din ce în ce mai mare a tinerilor de a obține studii superioare, ceea ce de asemenea presupune un element indispensabil din avansarea nivelului de cultură omească; totodată, are loc o instruire continuă a oamenilor de știință și cultură, a celor care participă direct sau indirect la producerea de bunuri materiale, la dirijarea acesteia, așa încât știința se transformă în forță nemijlocită a producției [3, 4].

Republica Moldova nu face excepție de alte țări, alte națiuni, ea de asemenea pune un accent sporit asupra domeniului cultural național. Așadar, „cultura” Republicii Moldova este caracterizată de un considerabil amalgam de activități culturale, cum ar fi: artele plastice, arhitectura, literatura, teatrul, muzica, cinematografia,

radiodifuziunea și televiziunea, arta fotografică, designul, ciroul, arta populară, arhivele și bibliotecile, editarea de cărți, cercetarea științifică, turismul cultural și altele [5].

Activitatea concertistică academică a Republicii Moldova este asigurată de două instituții concertistice: Sala cu Orgă (orchestră de cameră și cor de cameră) și Palatul Național (Organizația Concertistică și de Impresariat „Moldova-Concert”: formații artistice de muzică și dansuri populare, de muzică ușoară) [5].

Un alt element cultural este Folclorul în Republica Moldova. Acesta este de proveniență daco-latină și include un sistem de credințe și obiceiuri populare, caracterizate prin muzică și dans, prin poezie și proză orală, mitologie, ritualuri, teatru popular etc. Acest patrimoniu cultural, determinat de un ansamblu de manifestări, reprezintă un amplu domeniu, cu o deosebită valoare, al artei naționale, care a evoluat foarte mult în timp, precedând formele sale inițiale și înregistrând o dezvoltare substanțială în era modernă, oferindu-i culturii originalitate corespunzătoare [5].

Mai multe evenimente culturale, pentru desfășurare, au nevoie de un spațiu special. Republica Moldova are un total de 22 instituții de spectacol, disponibile să asigure evenimente culturale în întreaga țară. În țara noastră activează 17 teatre, dintre care 12 sunt situate în capitală și 5 în celelalte localități ale republicii. Cele mai importante teatre participă cu succes la festivaluri în străinătate, organizează festivaluri internaționale acasă, realizează turnee în SUA, Franța, Italia, Rusia, Japonia, China, România și în alte țări [5].

Patrimoniul cultural al Republicii Moldova, constituit de-a lungul istoriei sale îndelungate, prezintă totalitatea valorilor și bunurilor culturale de importanță atât locală, națională, cât și mondială. În același timp, patrimoniul arheologic este caracterizat printr-un bogat arsenal de opere de artă de o vechime considerabilă. Au fost depistate mostre de sculptură încă din perioada paleoliticului târziu, iar ceramica culturii Cucuteni din perioada eneolitică, ce deține niște caracteristici artistice deosebite, este atestată în majoritatea localităților din Republicii Moldova.

Metodologia cercetării

La baza investigațiilor științifice realizate pe această temă de studiu a stat cercetarea exploratorie descriptivă și analitică. Metodele generale științifice care au fost utilizate pentru realizarea studiului sunt: metoda analizei și sintezei, inducția și deducția, metoda tabelor și a graficelor, metode ale analizei calitative și metode ale analizei cantitative etc.

Rezultate

Cultura reprezintă un pilon important al societății ce duce la supraviețuire și tinde mereu spre tehnologizarea și dezvoltarea ei continuă. Deci, umanitatea trebuie să aibă un interes sporit pentru protejarea „culturii”, deoarece prin intermediul ei putem influența și transforma orice domeniu de activitate, în sensul pozitiv al cuvântului [6, 7].

Reieșind din importanța culturii pentru fiecare națiune, locul acesteia în Republica Moldova, în ceea ce privește gestiunea financiară la nivel național, este specificat prin analiza ponderii alocațiilor de cheltuieli pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Produsul Intern Brut (PIB) și în total cheltuieli alocate din Bugetul Public Național (BPN) pe perioada anilor 2017-2022.

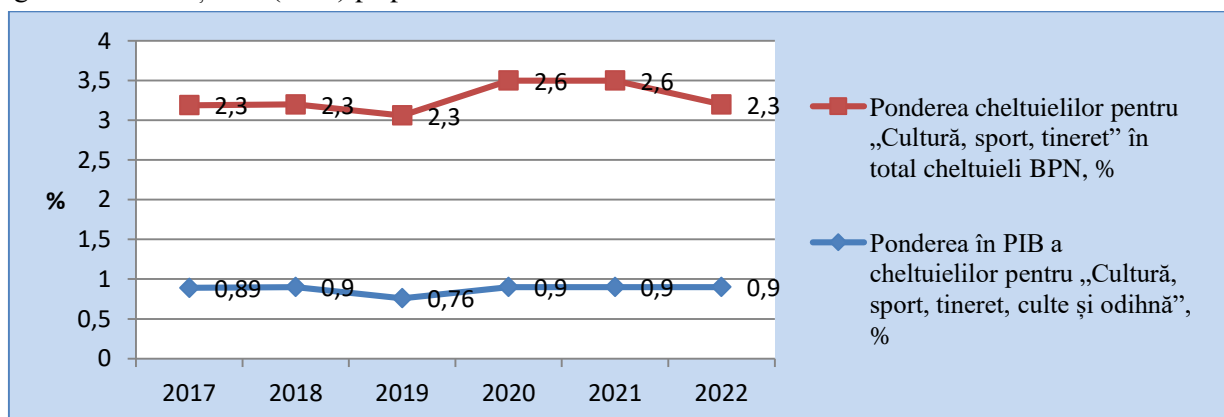

Fig.1. Ponderele cheltuielilor pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Produsul Intern Brut și în total cheltuieli ale Bugetului Public Național, perioada anilor 2017-2022.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor disponibile pe: www.mf.gov.md

Conform datelor din Figura 1, cheltuielile anuale alocate pentru finanțarea activităților și întreținerea domeniului cultural din Produsul Intern Brut în Republica Moldova constituie cca 0,9%, cu devieri nesemnificative. În același timp, ponderea cheltuielilor pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Bugetul Public Național anual, pe perioada anilor 2017-2022, variază între 2,3% și 2,6%. Aceste ponderi de cheltuieli pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă”, cât de cât stabile atât în Produsul Intern Brut, cât și în Bugetul Public Național al Republicii Moldova, indică prioritățile neschimbătoare ale conducerii statului față de acest domeniu, dar și deținerea unei ponderi nu atât de semnificative pe cât s-ar solicita pentru acest sector [8].

În continuare vom analiza cheltuielile pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” sub aspect valoric, în scopul aprecierii valorii și tendinței acestora în Republica Moldova pe perioada anilor 2017-2022, alocate din Bugetul Public Național.

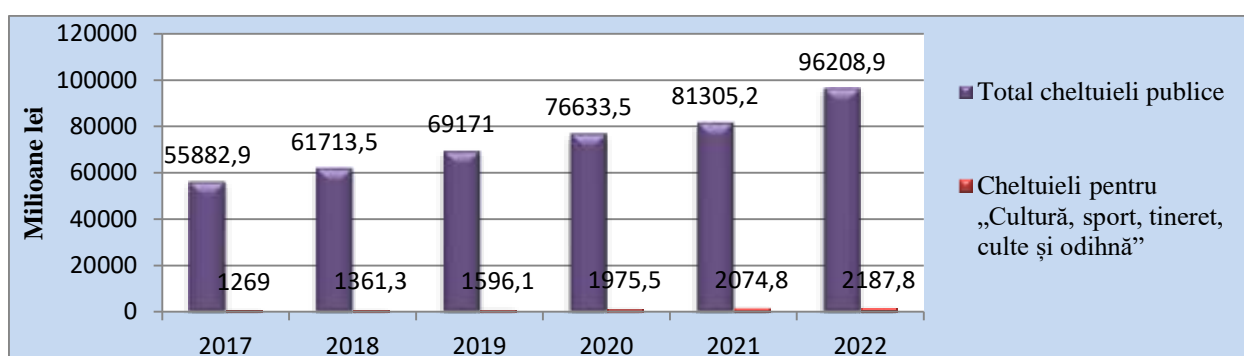

Fig.2. Analiza în dinamică a cheltuielilor pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în totalul de cheltuieli ale Bugetului Public Național, perioada anilor 2017-2022.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor disponibile pe: www.mf.gov.md

Analiza datelor din Figura 2 oferă un tablou al unei tendințe ascendente a valorii cheltuielilor pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă”; același tablou se atestă și la totalul de cheltuieli publice. Acest fapt poate fi apreciat pozitiv doar dacă în analiza comparativă ritmul de creștere anuală a cheltuielilor alocate pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” depășește rata de creștere anuală a inflației, ceea ce autorul propune de vizualizat în următoarea figură.

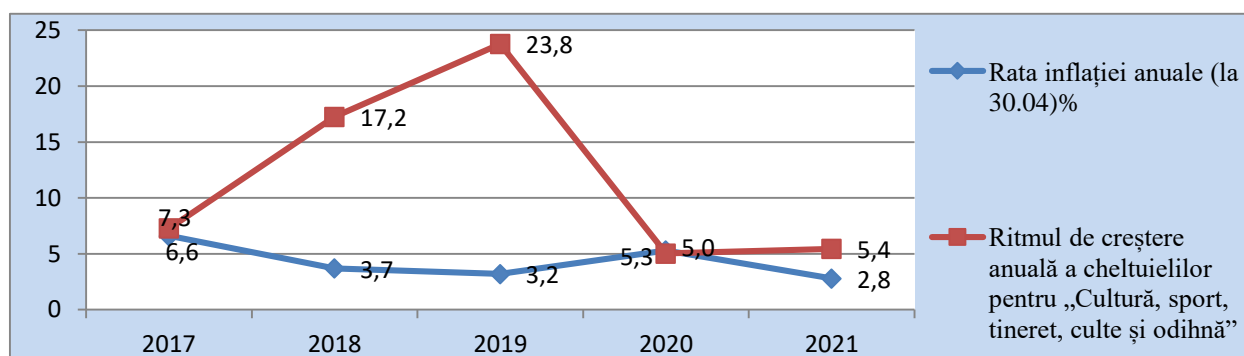

Fig.3. Analiza comparativă a ratei inflației anuale și a ritmului de creștere a alocațiilor pentru cheltuielile în sectorul „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă”, perioada anilor 2017-2021.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor disponibile pe: www.bnm.md

Așadar, datele din Figura 3 denotă că ritmul de creștere anuală a cheltuielilor alocate pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” este mai mare față de rata de creștere a inflației anuale [9], excepție fiind anul 2020, când rata inflației (5,3%) a depășit ritmul de creștere a cheltuielilor culturale (5%), iar în celelalte perioade analizate rata inflației este foarte inferioară, de exemplu în anii 2018, 2019 și chiar în anul 2021. Aceasta face să înțelegem că cheltuielile pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Bugetul Public Național nu sunt doar ajustate la rata inflației anuale, finanțarea cheltuielilor fiind chiar în creștere reală de la an la an, ceea ce poate fi apreciat pozitiv.

În continuare prezentăm prioritățile strategice ale sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova pentru perioada anilor 2019-2022 și variația lor de la o perioadă de gestiune la alta, pentru a putea argumenta și creșterea finanțării pentru acestea.

Tabel

Prioritățile strategice ale sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova pentru perioada anilor 2019-2022

Anul	PRIORITĂȚILE STRATEGICE ALE SECTORULUI CULTURĂ, SPORT, TINERET, CULTE ȘI ODIHNĂ
2022	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Protejarea și promovarea patrimoniului cultural național ✓ Susținerea dezvoltării industriilor creative în Republica Moldova ✓ Consolidarea relațiilor interetnice în Republica Moldova ✓ Creșterea nivelului de implicare a tinerilor la procesul de consolidare a democrației participative ✓ Dezvoltarea infrastructurii instituțiilor culturale, sportive și de tineret
2021	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dezvoltarea infrastructurii instituțiilor de cultură ✓ Protejarea și promovarea patrimoniului cultural național ✓ Susținerea dezvoltării industriilor creative în Republica Moldova ✓ Consolidarea relațiilor interetnice în Republica Moldova ✓ Creșterea nivelului de implicare a tinerilor la procesul de consolidare a democrației participative ✓ Dezvoltarea infrastructurii sectorului de tineret și a mecanismelor de suport în asigurarea lucrului cu tineretul ✓ Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sportive
2020	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dezvoltarea infrastructurii instituțiilor de cultură ✓ Salvagardarea patrimoniului cultural național ✓ Susținerea dezvoltării industriilor creative în Republica Moldova ✓ Promovarea modului sănătos de viață (sportul de performanță și de masă) ✓ Modernizarea infrastructurii sportive și susținerea sportului de performanță și de masă ✓ Creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procesele decizionale și dezvoltarea serviciilor de tineret
2019	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Dezvoltarea infrastructurii instituțiilor de cultură ✓ Salvagardarea patrimoniului cultural național ✓ Susținerea dezvoltării industriilor creative în Republica Moldova ✓ Creșterea nivelului de implicare a tinerilor în procesele decizionale și dezvoltarea serviciilor de tineret ✓ Modernizarea infrastructurii sportive și susținerea sportului de performanță și de masă

Sursa: elaborat de autor în baza datelor disponibile pe: www.mf.gov.md

Prioritățile strategice al sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova pentru perioada anilor 2019-2022 se păstrează de la an la an și chiar sunt suplinite cu altele noi. Astfel, în anul 2020, la prioritățile anului 2019 s-a mai adăugat și „modul sănătos de viață (sportul de performanță și de masă)”, prioritate determinată, probabil, de pandemia COVID-19. În anul 2021 la prioritățile strategice s-au adăugat: „Consolidarea relațiilor interetnice în Republica Moldova”, „Dezvoltarea infrastructurii sectorului de tineret și a mecanismelor de suport în asigurarea lucrului de tineret” și „Dezvoltarea și modernizarea infrastructurii sportive”. Acestea au fost incluse și în prioritățile strategice ale sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova pentru 2022.

În cele ce urmează vom stabili care este modul de finanțare a priorităților strategice ale sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova și care din ele prezintă cel mai mare interes din partea statului în perioada anilor 2019-2022.

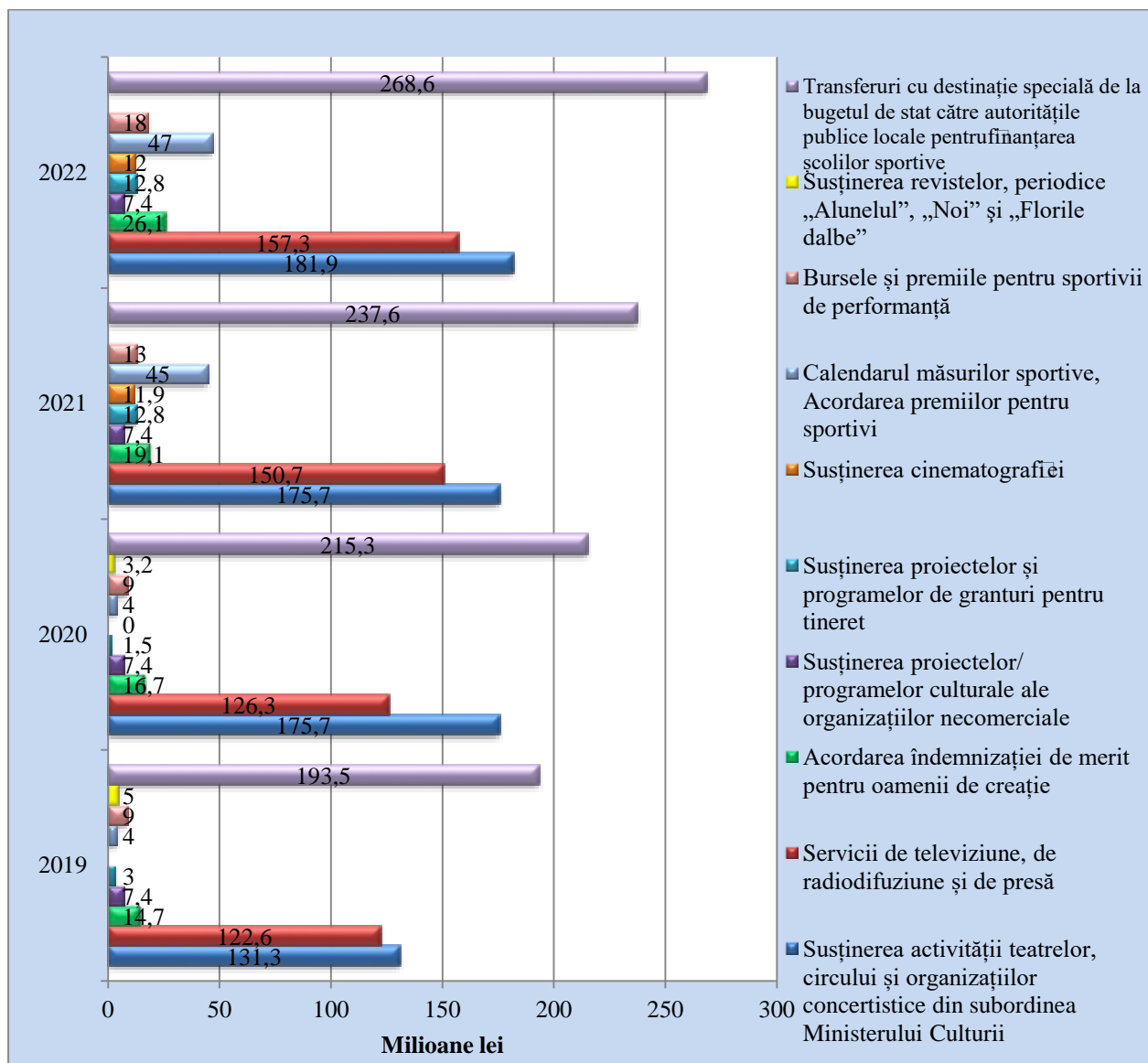

Fig.4. Analiza evoluției cheltuielilor pentru sectorul „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Republica Moldova, perioada anilor 2019-2022.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor disponibile pe: www.mf.gov.md

Analiza evoluției cheltuielilor pentru sectorul „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Republica Moldova în perioada anilor 2019-2022, prezentată în Figura 4, atestă o atenție sporită din partea statului pentru finanțarea activităților sportive. Așadar, cea mai mare pondere în totalul de cheltuieli pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” dețin „Transferurile cu destinație specială de la bugetul de stat către autoritățile publice locale pentru finanțarea școlilor sportive”, care în perioada anilor 2019-2022 au înregistrat o creștere stabilă de la 193,5 mil. lei la 268,6 mil. lei. Pe locul doi în prioritățile de finanțare statală a domeniului cultural se plasează „Suținerea activității teatrelor, circuitului și a organizațiilor concertistice din subordinea Ministerului Culturii”, acestea înregistrând aceeași tendință de creștere stabilă: de la 131,3 mil. lei în anul 2019 până la 181,9 mil. lei în anul 2022. Ultimele fiind urmate de „Serviciile de televiziune, de radiodifuziune și de presă”, care în perioada anilor 2019-2022 au evoluat de la 122,6 mil. lei la 157,3 mil. lei. Celelalte priorități variază instabil în perioada anilor 2019-2022 și, de fapt, în mare parte prezintă o completare a primelor trei priorități. Astfel, grupate, prioritățile comune pot fi vizualizate în Figura 5.

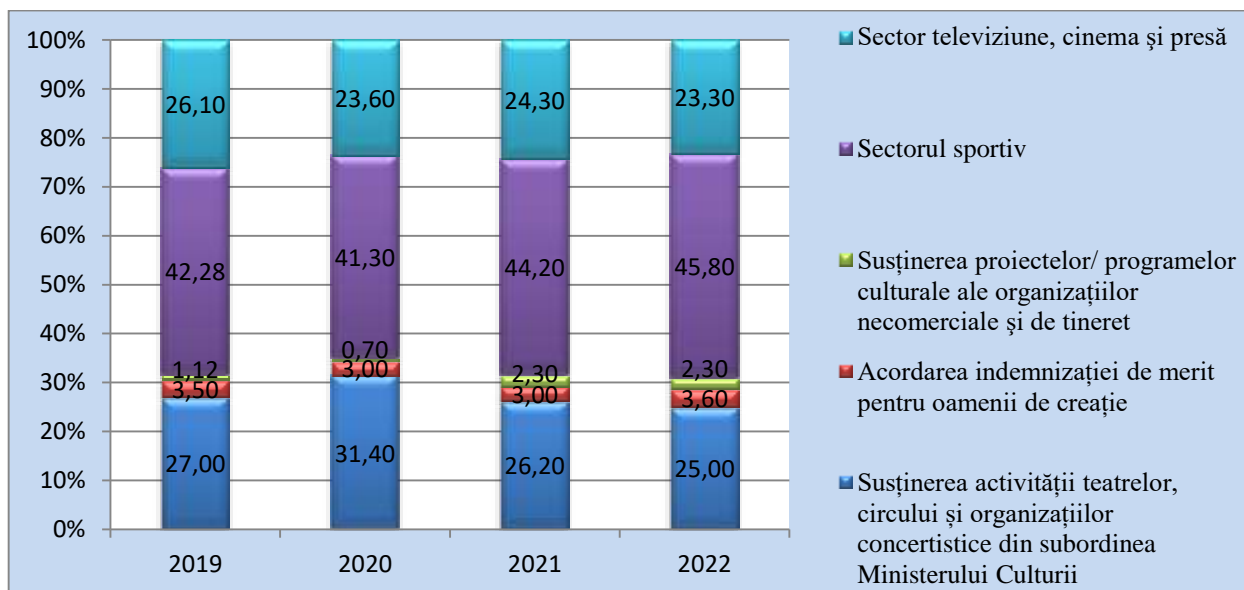

Fig.5. Dinamica structurii cheltuielilor pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Republica Moldova, perioada anilor 2019-2022.

Sursa: elaborată de autor în baza datelor disponibile pe: www.mf.gov.md

Datele din Figura 5 argumentează încă o dată că prioritățile de finanțare ale statului din totalul de cheltuieli alocate pentru „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” în Republica Moldova în perioada anilor 2019-2022 sunt orientate preponderent către sectorul sportiv, căruia în anul 2019 îi reveneau 42,28%, iar către anul 2022 au crescut până la 45,8%. Acest sector fiind urmat de „Susținerea activității teatrelor, circuitului și a organizațiilor concertistice din subordinea Ministerului Culturii”, dar tendința procentuală a acestora este una instabilă: dacă în anul 2019 acestea dețineau o pondere de 27%, iar în anul 2020 au înregistrat 31,4%, apoi în următorii doi ani ele scad, respectiv, la 26,20% și 25%. Nu cu mult, ultimele depășesc „Sectorul televiziune, cinema și presă”, acesta deținând în anul 2019 o pondere de 26,10%, iar către anul 2022 alocațiile au scăzut până la 23,30%, pe parcurs înregistrând o evoluție instabilă. Urmează „Acordarea indemnizației de merit pentru oamenii de creație”, acestea variind între 3% și 3,6%, ultima fiind „Susținerea proiectelor/programelor culturale ale organizațiilor necomerciale și tinerilor”, finanțarea căruia manifestă un ritm de creștere de la 1,12% în anul 2019 la 2,30% în anul 2022.

Toate aceste fluctuații atestă variația priorităților, care sunt schimbătoare, dar nu atât de semnificativ încât să producă niște rezultate mai sporite sau mai revoluționare.

Concluzii

Sistematizând cele prezentate mai sus, merită a fi reproduse spusele lui Kenneth Kaunda (primul președinte al Republicii Zambia): „O țară fără cultură e ca un trup decapitat”. Această abordare poate fi aplicată culturii atât la nivel mondial, cât și la nivel național.

În cercetările prezentate, în scopul evidențierii valorificării sectorului „Cultură, sport, tineret, culte și odihnă” din Republica Moldova, s-a realizat un studiu cu privire la modul de alocare și repartizare financiară a cheltuielilor publice pentru domeniul respectiv în Produsul Intern Brut și în Bugetul Public Național. De asemenea, s-a realizat o analiză amplă din punctul de vedere al evoluției în dinamică a cheltuielilor pentru domeniul cultural și a tendinței de modificare a structurii acestuia, atât valoric, cât și procentual, precum și studiul comparativ între ele.

Reieșind din rezultatele analizei prezentate, concluzionăm că în Republica Moldova orientarea spre cultură din partea statului cu participare prin finanțare este una moderată, comparativ cu alte state (dezvoltate economic). Accentul sporit este plasat pe sectorul „Sportiv”, care deține cea mai mare pondere (cca 40-45%), acesta fiind urmat de „Susținerea activității teatrelor, circuitului și a organizațiilor concertistice din subordinea Ministerului Culturii” (cca 25-30%), urmate, la rândul lor, de „Sectorul televiziune, cinema și presă” (cca 20-25%). Deci, orientarea statului spre finanțarea domeniului cultural este una așa-zis minim-tradițională, adică sunt finan-

țate activități culturale de prim rang necesare la nivel de țară, fără a se manifesta un interes sporit spre înregistrarea unor orientări inovaționale ale acestui domeniu. Aceasta este specific țărilor cu economie în tranziție sau cu o economie slab dezvoltată, din care face parte și Republica Moldova, ceea ce denotă că interesele de finanțare ale statului sunt orientate către domeniile considerate mai prioritare (de exemplu, învățământul, medicina, domeniul social etc.).

Așadar, pornind de la ideea că cultura presupune o valoare în sine, în Republica Moldova ar trebui să sporească gradul de conștientizare a rolului esențial al culturii și al efectelor sale socioeconomice pozitive, atât la nivel național, cât și la nivel mondial. Astfel, apare necesitatea unei abordări strategice etapizate a relațiilor culturale naționale și determinării acțiunilor concrete de realizare a acestora. Această abordare ar trebui să determine o perspectivă ascendentă, să încurajeze contactele interpersonale și să promoveze dialogul intercultural, dar toate acestea pot fi realizate cu susținerea nemijlocită din partea statului și printr-o valorificare mai sporită a domeniului cultural.

Referințe:

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, din 10.12.1948. În: *Tratate Internationale*, 1998, nr.1, art.12.
2. Legea culturii, nr.413 din 27.05.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1999, nr.83-86/401.
3. SCOBIOALĂ, N. *Cultura și importanța acesteia în societatea contemporană*. Disponibil: http://dspace.uasm.md/bitstream/handle/123456789/4956/scobioala_332-337.pdf?sequence=1&isAllowed=y [Accesat: 11.05.2022]
4. ȘCHIOPU, I. Repere analitice privind promovarea „Dreptului de cultură” prin prisma promovării drepturilor omului. În: *Materialele Conferinței științifice internaționale Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*, vol.XXXIX, Iași; Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh.Zane”. Iași: Performantica, 2021, p.165-176. ISBN: 978-606-685-830-4
5. Pagina oficială a Republicii Moldova: www.moldova.md
6. IVAN, S. *Dreptul la cultură și importanța lui fundamentală în protecția juridică a patrimoniului cultural*, 2019. Disponibil: <https://lege5.ro/gratuit/gmztsnbwgeyq/dreptul-la-cultura-si-importanta-lui-fundamentala-in-protectia-juridica-a-patrimoniului-cultural#N1>
7. *Istoria și filosofia culturii*. / Coord. Socolov Gr. Chișinău, 1998.
8. Bugetul Public Național: www.mf.gov.md
9. Rata anuală a inflației: www.bnm.md

Notă: Cercetarea este realizată în cadrul Proiectului *Drepturile omului în Republica Moldova: dimensiunea financiară și consolidarea prin gestiunea eficientă a cheltuielilor publice*, cifrul 20.80009.08.07.35, finanțat prin Programul de Stat, înregistrat în Registrul de stat al proiectelor din sfera științei și inovării.

Date despre autor:

Irina ȘCHIOPU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul.

E-mail: irina.mircos.schiopu@mail.ru

ORCID: 0000-0002-8790-3469

Prezentat la 02.09.2022